

ulottuu kuitenkin myös työvoimapolitiikkaan. Ostetaan paljon ja halvalla. Kiertokin on nopeaa, sillä henkilökunnan vaihtuvuus on vuosittain 40 prosenttia. Halpahinnoittelun ulottaminen tuotteista myös työntekijöihin onkin johtanut Wal-Martin työntekijöiden riippuvuuteen julkisista tukiohjelmissa, kuten ruokakupongeista ja vakuuttamattomien terveydenhuollosta. Nälkäpalkkoja jatketaan veronmaksajien varoilla. Konsti on ajaton eikä se tunne maantieteellisiä rajoja. Myös teollistumisen yhteydessä naisia massamittoin nälkäpalkalla työllistäneet tekstiiliyrittäjät siirsivät varsin tietoisesti kustannuksia yhteiskunnan kannettavaksi.

Samaan luottanee suomalainen yhteiskuntapolitiikka riemuitiesaan yhä uusista syntyvistä toimeentuloon riittämättömistä silpputyöpaikoista.

Yrityksen taloudellisen voittokulun esittämisen rinnalla teoksen kirjoittajat eivät piilotele antipatiaansa Wal-Martin ammattiyhdistysliikkeen vastaisia, sovinistisia ja työntekijöitä nöyryyttäviä käytäntöjä kohtaan. Yhtiön taloudellisen menestystarinan taustalta osoitetaan pitkä ketju naisten urakehityksen systemaattista estoa, ylimääräisen palkattoman työn teettämistä, sukupuolen mukaan määräytyvää palkkaa ja jopa minimipalkan alituksia. Sorron ketjuun mahtuu niin korkeasti koulutet-

tuja länsimaisia kuin eteläisen Kiinan teollisuuskeskuksen liukuhihnalla työskenteleviä vasta riisipelloilta tehtaisiin siirtyneitä naisia. Amerikkalainen unelma muistuttaakin monilta osin painajaista, jossa sukupuolisopimusta kirjoitetaan uusiksi ja kertaheitolla globaalissa mitassa.

Bethany E. Moreton kiteyttää Wal-Martin yrityskulttuurin naisvastaisen asenteen pysäyttävään kysymykseen: ”Jospa Wal-Mart käytäntöineen onkin menneisyydessä elämisen sijaan edellä aikaansa?” Jospa tosiaan onkin niin, että vakaa, korkeapalkkainen ja yhtäläisiin oikeuksiin perustuva työelämä osoittautuu lyhyeksi kokeiluksi. Joka meni jo.

Elämän pisin ihmissuhde

ULLA VIERTOLA

Olipa kerran aika, jolloin perheet olivat paljon nykyisiä suurempia. Isän ja äidin lisäksi saman talon seinien sisältä saattoi löytyä isovanhempia, naimattomiksi jääneitä setiä ja tätejä ja iso parvi lapsia. 1900-luvun puolivälissä monista perheistä laitetiin joka syksy ainakin yksi uusi lapsi koulutielle kahdeksan tai kymmenen tai peräti kahdentoista vuoden ajan, ja joskus oli tarjolla identtisiä kaksosiakin muiden lasten ihmeteltäviksi. Sitten alkoivat suuren muutoksen ja murroksen ajat, ja uudet mallit otettiin käyttöön myös syntyvydessä ja perherakenteessa. 1970-luvulla ydinperhe tarkoitti usein kahta aikuista ja yhtä lasta

asumassa vastarakennetun elementtikerrostalon lokerossa lähellä tehdasta. Oli keksitty uusia tarpeita ja keinot niiden saavuttamiseen: lasten syntyminen oli viimeinkin mahdollista estää ainakin siihen asti, kunnes nuori pariskunta sai kerätyksi kokoon oman talon ja tavarat. Syntyvyyden alenemisen myötä yhä useammalla lapsella on vauras ja hyvinvoiva koti, mutta vain vähän tai ei ollenkaan sisaruksia. Muutos on ollut suuri ja pistää miettimään sitä, puuttuuko ainokaisiksi jääneiltä lapsilta jotakin tärkeää, vai ovatko he sittenkin entisajan suurperheiden jälkeläisiä onnekkampia.

Sisaruus-kirjansa alkusanois-

Pia Kaulio &
Hanna Svennevig
Sisaruus
Rakkautta, vihaa, kateutta
Helsinki: Minerva Kustannus Oy, 2006
174 s.

sa Pia Kaulio ja Hanna Svennevig miettivät arkisen elämän ja perhesuhteiden muutosta Suomessa paljon suuremmassa mitassa. He pohtivat, millainen on sukulaisuuden tulevaisuus esimerkiksi Kiinassa, jossa suurimmalla osalla lapsista ei nykyään ole sisaruksia. Tämän seurauksena parin sukupolven päästä neljäosalla maapallon ihmis-

tä ei ole serkkuja, setiä tai tätejä. Kaulio ja Svennevig miettivät, arvostetaanko sisaruutta ja sukulaisia silloin toisella tavalla. Suomalaiset voisivat vastata jotakin tähän, sillä pienet ydinperheet ja sukulaisuuden merkityksen kutistuminen ovat meillä jo arkipäivää. Onko ainoa sisar tai veli suomalaiselle muita ihmisiä arvokkaampi, ja ajatteleeko kukaan lämpimästi jotakin toiselle paikkakunnalle unohtunutta serkkua tai tättiä? Sukulaisuuden kouriintuntuva merkitys ei ole veren veljeydessä vaan arkisessa hyödyssä; kun serkku tai tätti ei enää voi olla hätätilanteessa avuksi samalla tavalla kuin tiiviin suku- ja kyläyhteisön aikoina, miksi heitä pitäisi raahata mukana nykypäivän globaalien elämän rannattomassa valtameressä ajalehtivilla yksilökeskeisillä jäälautoilla?

Suuret perheet ja lapsilaumat ovat kohta vain harvojen muis-toja. Mahdollisesti nykylapses-ta tuntuisi kummalliselta sellainen, että joka vuosi kouluun tulisi yhä uusia ja uusia saman perheen Mäkelöitä tai Lahtisia. Suurien sisarusparvien aikakaudella muut lapset saattoivat huomata, että saman perheen jäsenet pitivät jotakin outoa pe- liä keskenään: muiden joukossa he usein välttelivät toisiaan kuin piilotellen syvää yhteisyyttä, ja joskus muut lapset saivat ihme- tellä niin rajua sisarusten keski- näistä vihanpitoa ja kaunaa, etteivät kahdesta eri perheestä tu- levat pienet riitelijät koskaan pystyneet vastaavaan. Sisarusten kiihkeän vihan ja sokean kiinty- myksen juuret ovat syvällä: Kau- lio ja Svennevig puhuvat sisa- ruksista ensimmäisinä ihmisinä, joihin perheeseen syntynyt uusi tulokas voi itseään verrata ja pei- lata. Sisarukset ovat ensimmäi-

set viholliset ja ensimmäiset ys- tävät, mutta sisaruutta ei voi sa- noa irti samalla tavalla kuin ystä- vyyssuhdetta. Yhteinen mennei- syys ei koskaan häviä, vaan sisa- ruus kulkee mukana elämän lop- puun asti. Näiden sanojen poh- jalta voi kukin miettiä, onko si- saruus itselle ollut voimanlähde, elämän ponnistuslauta vai kirve- levä polttomerkki, jonka arpi ei voi koskaan parantua.

* * *

Kaulio ja Svennevig ovat kirjoit- taneet hiljaisen ja nöyrän kirjan sisaruudesta. He eivät pyri todis- tamaan mitään minkään teori- an pohjalta, eikä tekstissä anneta huomattavaa sananvaltaa sellai- sille tiedemaailman maineikkail- le oppimestareille, joiden suul- la viisaus puhuu. Sen sijaan ää- neen pääsevät yhdeksän haasta- teltua naista kertomaan omista sisaruuskokemuksistaan. Kirjan sisältö on merkittävältä osaltaan haastateltujen puhetta, jota kir- joittajat käsittelevät ja kehitte- livät edelleen hyvin kunnioitta- valla ja herkillä asenteella. Tästä yhdeksän naisen oman pu- heen arvostamisesta syntyy kir- jan nöyrä ja rauhallinen tunnel- ma, jota edelleen tukee miellyt- tävä ja selkeä kielenkäyttö. Kir- jaa sisaruudesta ei ole tarkoitettu vain niille, joilla on psyko- logian tutkinto suoritettuna ja alan sanasto visusti hallinnas- sa. Tämän kirjan voi lukea ku- ka tahansa. Todennäköisesti tekijöiden tarkoitus ei ole ollut se, että lukijoista kirjan avulla tuli- si sisaruussuhteiden ymmärtä- misen mestareita. Tekstissä mi- tään ei esitetä tutkittuna ja to- distettuna, vaan annetaan tilaa ajatella ja huomata sellaisia pie- niä mutta tärkeitä tekijöitä, jot- ka omassa elämässä ja sisaruus- suhteissa ovat jääneet unohtuk-

siin selviöiden koskemattomal- le alueelle.

Yksi tällainen yleisesti toistet- tu selviö on vanhempien ensi- arvoisuus perheessä: Kaulion ja Svennevigin mukaan vanhempi- en ja lasten suhdetta on perin- teisesti pidetty lasten elämän pe- rustana ja sisarusten merkitys on jäänyt vähemmälle. Varsin ym- märrettävistä syistä me vanhem- mat sijoitamme itsemme luon- tevasti kodin keskiöön, jonka ympärillä lasten pieni maailma pyörii. Lapsi saa tarvitseman- sa elatuksen ja hoivan vanhem- miltaan ja on siksi innokas kil- pailemaan heidän huomiostaan. Mutta kumpi on tämän kilpai- lun varsinainen syy, vanhempien keskeinen asema vai sisarusten edustama pysyvä ja vakava uhka yksilön omille tarpeille? Huomi- on ja hoivan saaminen voi edel- lyttää kilpailua sisarusten kes- ken, mutta tämä kilpailutilan- ne ei ole sidottu pelkästään lap- suuteen, kotiin ja vanhempiin. Lapsen kiista vanhempien huo- miosta ja siitä koituvista eduista siirtyy aikanaan kodin ulko- puoliseen maailmaan. Samanlai- nen ihmissuhteiden asetelma tu- lee vastaan päiväkodissa ja kou- lussa, ja myöhemmin aikuisten yhteisöissä, esimerkiksi työpai- koilla. Aikuisten kesken taiste- lu vallasta ja asemasta naamioi- daan paremmin, mutta taustalla on kuitenkin samoja kiperiä ky- symyksiä: toinen ihminen, ku- ka sinä olet ja mitä sinä halu- at? Ja ennen kaikkea, oletko si- nä jo nyt tai aiotko tulevaisuu- dessa pyrkiä olemaan tässä yh- teisössä minua paremmassa ase- massa? Jo vanhat kouluaikaiset huomiot sisarusten keskinäisistä suhteista muistuttavat siitä, että koti on lapselle paitsi turva myös ihmissuhteiden vankila. Lapsen on asuttava kotonaan pakotettu-

na jatkuvaan kilpailuun, jatkuvaan koetukseen sisarusten kesken siitä, kenen eduksi perheessä toimitaan. Kilpailu johtaa aina jonkun kohdalla myös tappioon, ja perheessä lapsen on vain nielaistava tappionsa. Aikuinen voi vaihtaa työpaikkaa, jos työilmapiiri ei ole innovatiivinen ja kannustava. Hän voi hylätä sellaisen harrastuksen, jonka piirissä hän ei kohdannut samanhenkistä seuraa, ja sanoutua irti yhdistyksestä, joka ei osoita ymmärtämystä hänen tavoitteilleen. Vain karkaamalla kotoaan lapsi pääsee pakoon häikäilemättöntä edunvalvontaa harrastavia sisaruksiaan, ja siltä matkalta virkavalta tuo keveästi takaisin. Kaulio ja Svennevig ja heidän haastateltavansa puhuvat vääryyden ja epäoikeudenmukaisuuden kokemuksista, jotka syöpyvät syvälle. Aikanaan ne purkautuvat pintaan perinnönjaossa, kun mielestään vähemmälle jäänyt pyrkii kuittaamaan saatavansa riitelemällä raivokkaasti itselleen täysin tarpeettomista tavaroista.

Aikuiskeskeisesti on siis tapana ajatella, että sisaruussuhteiden perustana on jatkuva taistelu vanhempien huomiosta. Tämä edellyttäisi kuitenkin sitä, että vanhemmat ovat huomion tavoittelun arvoisia, luotettavia ja turvallisia. Kuitenkin jo näin suppea haastateltavien määrä tuo esiin vanhemmuuden pimeän puolen, pelottavan ja turvatomuutta aiheuttavan aikuisen, jota huomion tavoittelun sijasta on pyrittävä välttelemään. Lapsen on varjeltava itseään tai muita sisaruksia omalta vanhemmalta, ja sisarusparvesta muodostuu yhteisestä pelosta kärsivien sala-seura, joka suojelee paitsi lapsia itseään myös heikkoja ja vavajaisia vanhempia. Kaulion ja

Svennevigin mukaan lähes jokaisessa perheessä on jokin luuranko kaapissa: perheen tabu, se asia josta ei puhuta. Sisaruus on silloin myös sitä, että kunnioidetaan samaa tabua, nojataan kukin vuorollaan kaapinoveen ja pidetään luuranko piilossa. Kun viimein päästään lähtemään kotoa, kaapista aina hypää mukaan muutama luu toisiin ihmissuhteisiin ja avioliittoihiin kalisemaan. Vasta terapian jälkeen tai vanhuuden kynnyksellä ehkä kumpuaa rinnasta sama huokaus kuin eräältä kirjan haastatelluista naisista, että ”nyt tämä on lusittu loppuun” – nyt on syntymäperhe viimeinkin eletty menneeksi, nyt ei tarvita enää sisarusten kesken sijaiskärsijöitä eikä vastuunkantajia.

* * *

Sisarusten tietyt roolit perheessä ovat varmaan kaikille tuttuja. Esikoista perinteisesti sekä pidetään ärsyttävänä määrällijänä että säälitään hänen johtajan velvollisuuksiensa takia. Kuopus on ikuinen vauva, loppuikänsä joko isompien sisarusten leikkikaluna tai vihattu vanhempien leikkikki. Konkretisoituneet stereotyyptit aiheuttavat ongelmia: esikoinen pakotetaan johtamaan, vaikka hän ei siihen kykene eikä sitä halua. Kuopus lyödään lyttyyn, todistetaan kyvyiltään heikoksi ja julistetaan ikuisesti osattomaksi aikuisuudesta. Kuka järkevä ihminen asiaa hetken ajateltuaan väittäisi, että lasten syntymäjärjestys ratkaisee heidän luonteensa, taitonsa ja taipumuksensa? Kaulio ja Svennevig höystävät tekstiään lainauksilla Aleksis Kiven Seitsemästä veljeksestä, ja moni tuon eepoksen lukenut on varmaan jo miettinyt Jukolan kovakalloisen veljessarjan jäsenten rooleja. Vel-

jeksistä Juhani on esikoinen ja haluaisi johtaa, mutta hänellä ei ole siihen erityisiä lahjoja. Eero on kuopus, mutta hän on puolestaan liian kyvykäs tyytymään heikoimman osaan. Sekä Impivaaran aholla että arkielämän todellisissa sisaruussuhteissa luikkivat mukana diplomaatit, rauhantekijät ja riidankylväjät, vastuunkantajat, komentelijat ja syrjäytyjät. Todennäköisesti – ja toivottavasti – kokonaan luonteenvastainen rooli on harvinaisuus, ja sisarusten asema perheessä on ainakin jonkinlainen aito versio yksilön persoonasta ja taipumuksista, mutta hyvin ongelmallisissa perhesuhteissa rooli voi tosiaan olla tietty tehtävä luurangon piilottamisessa. *Sisaruus*-kirjasta löytyy mielenkiintoinen ajatus siitä, että tämä lapsuudessa omaksuttu rooli voi loppuiksi peittää yksilön oman todellisemman minän. Rooli omaksutaan jo muutamana vuoden ikäisenä ja siitä tulee persoona – sisäänkasvanut ominaisuus, josta luopuminen ei ehkä ole mahdollista.

Kirja päättyy lukuun rakkaudesta. Vertailu, kateus, häpeä, riitely, välikirjo ja sitten lopuksi pieni rakkaus. Onkohan suomalaisten lisäksi kaikkien muidenkin tämän maailman ihmisten yhtä vaikea puhua rakkaudesta; yhdessä kasvamisen synnyttämä syvä kiintymys ei helposti paljastu sisaruuden puheissa. On ehkä vain joskus jokin mitätön lause, lyhyt esittely vieraalle: ”tässä on mun sisko”; se on selkeä tunnustus, ehkä vähän yläpeä osoitus jostakin syvemmästä keskinäisestä yhteydestä. Joskus sisaruuteen liittyvä kiintymys paljastuu vasta menettämissä hetkellä, kun kuolema viimein lopettaa kilpailun. Kuoleeko meistä jotakin sisarusten mu-

kana; millä nyt elämänsä täyttäisi, kun ei ole jäljellä sitä ihmistä, jota oikein kunnolla sai kaidehtia ja vihata? Paljon jäi kostamatta tai anteeksiantamatta, se-

kin yksi väärä ja ilkeä sana vuodelta 1962 ... Ja erityisesti jäi sanomatta, ettei tässä maailmassa kukaan muukaan ole koskaan pitänyt minun puoliani yhtään

sen paremmin, tai oikeastaan ei edes sen vertaa kuin sinä, sisarukseni ...

Retorista nuorisotutkimusta

MATTI PIISPA

Mikko Salasuon tutkimus *Atomisoitunut sukupolvi* erittelee pääkaupunkiseudun 13–18-vuotiaiden nuorten nykyistä ”kulttuurista ja toiminnallista maisemaa” ja sen nuorisotyölle asettamia haasteita. Tutkimuksen lähtökohtana on ollut Helsingin, Espoon ja Vantaan nuorisotoimien yhteinen halu saada tietoa näistä asioista, ja hankkeessa ovat olleet mukana myös Nuorisotutkimusverkosto ja Humanistisen ammattikorkeakoulun Lohjan koulutusyksikkö. Viimeksi mainitusta saatuine apulaisineen Salasuo on haastatellut sekä nuoria (n = 108) että viranomaisia (n = 36). Ennen kaikkea hän on kuitenkin lukenut aikalaistiivistä ja sukupolvisosiologista kirjallisuutta, jonka avulla hän etsii ”sensorimaisesti aineistosta nousevia suuria värähtelyjä”. Juuri pääkaupunkiseudullahan ne Suomessa yleensä ensimmäisenä tuntuvat.

Tutkimuksessa hyödynnetään viime vuosikymmeninä käytyjä keskusteluja myöhäismodernista elämäntavasta ja mentaliteetista: traditioiden rapautumisesta, yksilöllistymisestä, identiteettityöstä, valintojen vapaudesta ja pakosta, uudesta yhteisöllisyydestä. Loppupuolella

tehdään konkreettisempia ekskursioita muun muassa pukeutumistyylihin, musiikkimakuihin, päihdekulttuuriin ja Internetin merkitykseen. Salasuo on lukenut paljon, mutta ehkä sen seurauksena raportin sisällöstä on tullut sirpaleinen. Teksti on isolla sudilla lennokkaasti vedettyä. Tyyli, josta olen poiminut joitakin näytteitä tähän arvioon, tuo mieleen Peter von Baghin elokuvaessee: tässäkin ajatus uhkaa välillä hukkaa elämää suurempien sanojen ja lauseiden alle.

Tutkimuksen avainkäsitteeksi nousee atomisoitunut sukupolvi. Salasuo viittaa sillä ”hiukasmaiseen, mosaiikkimaiseen, kulttuuristen ilmiöiden kentässä värisävään ja jatkuvasti liikkuvaan sukupolveen”, jonka ”elämää leimaa valinnan vapaus ja vaatimus” ja joka ”on vailla lineaarista suuntaa, tavallaan jatkuvaan liikkeeseensä pysähtynyt” (s. 20). Toisin sanoen ei ole enää löydettävissä laajoja ja yhtenäisiä, esimerkiksi luokkaperustaisia, nuorisokulttuureita, eikä nuorella sukupolvella enää ole yhteisesti jaettua käsitystä itsestään.

Salasuo piirtää pääkaupunkiseudun nuorisokulttuureista kuvan, joka tuo mieleen lapsuuteni

Mikko Salasuo
Atomisoitunut sukupolvi
Pääkaupunkiseudun
nuorisokulttuurinen
maisema ja nuorisotyön
haasteita 2000-luvun
alussa
Tutkimuksia 6/2006
Helsinki: Helsingin kaupungin
tietokeskus, 2006
130 s.

kaleidoskoopit, joissa värikkäät lasinpalaset muodostivat loputtomasti uusia kuvioita. Nuoret korostavat olevansa ja tekevänsä sitä, mitä itse haluavat, ja sukku-loivat yksilöllisten valintojensa mukaan pienryhmästä toiseen. Yhdessä hengailevat nuoret voivat olla asenteiltaan, harrastuksiltaan ja tyylyltään hyvinkin erilaisia; ryhmien koostumus elää koko ajan, ja ryhmät lomittuvat keskenään.

Tällaisessa kulttuurisessa maisemassa, ”hyperindividualistisessa yksilösumussa”, on epäilemättä vaikea tehdä sosiologista tutkimusta ja nuorisotyötä. Haastatellut nuorisotyöntekijät kokivat, että he eivät pysty tarjoamaan uutta tai virikkeellistä toimintaa. Nuorisotilojen käyttäjät mielletään huono-osaisiksi nuoriksi, joille oman alueen nuori-